

Т.А. Рахметова^{1*}, Н.А. Алдабергенова¹, Г.А. Куналиева²,
Б.М. Қонысбай², Э.Э. Юхневич³

¹Тұран Университеті, Алматы қ., Қазақстан

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., Қазақстан

³Гданьск Университеті, Гданьск қ., Польша

*e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САЛЫҚ ЗАҢНАМАСЫН ЖЕТІЛДІРУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ ТУРАЛЫ

Зерттеудің өзектілігі мемлекеттің дамуын қаржылық қолдау стратегиясын, әсіресе салық заңнамасын жақсарту жағдайында қайта қарау қажеттілігімен байланысты. Бұл зерттеудің мақсаты халықаралық тәжірибені, атап айтқанда Польша мемлекетінің тәжірибесін ескере отырып, оны жетілдірудің перспективалық жолдарын анықтау мақсатында Қазақстандағы салық жүйесінің жұмыс істеуінің проблемалық аспектілерін зерделеу және талдау болып табылады. Мақалада статистикалық талдау, аналогия және жалпылау әдістері, сондай-ақ ресми-заңды және ресми-логикалық тәсілдер қолданылды. Зерттеу барысында Қазақстандағы салық жүйесінің құқықтық қалыптасу эволюциясының ерекшеліктері, сондай-ақ оның жұмыс істеуінің қазіргі кезеңіне тән проблемалар анықталды. Мемлекеттің салық жүйесінің институционалдық құрылымын қалыптастыру салық саясатының бағдарларын таңдаумен және оны кейіннен іске асырумен тығыз байланысты екендігі атап өтілді. Жақсы ұйымдастырылған және тиімді салық жүйесі өзгермелі жағдайлар мен қоршаған орта факторларына бейімделу қабілетімен сипатталады. Ол үшін салық жүйесінің жұмысын үнемі бағалап, оны басқа елдердегі ұқсас жүйелермен салыстыру қажет. Қазақстанның салық жүйесін басқа елдермен – Польшамен салыстырмалы-құқықтық талдауға ерекше назар аударылды, нәтижесінде Қазақстанның салық жүйесін жетілдірудің перспективалық жолдары бөлінді. Зерттеу сонымен қатар осы мәселеге қатысты ғалымдардың бар пікірлері мен тұжырымдамаларын талдауға тереңірек енеді. Әр түрлі көзқарастарды зерделеу осы құбылыстың күрделілігін және Қазақстанның салық жүйесін заманауи шындықта жетілдірудің мүмкін жолдарын тереңірек түсінуге мүмкіндік берді. Осы ғылыми зерттеудің нәтижелері осы саладағы қылмыстарды анықтаудың тиімді әдістерін жасау үшін құнды болуы мүмкін. Бұдан басқа, олар Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына ұсыныстар мен өзгерістер енгізу үшін негіз бола алады.

Түйін сөздер: қаржы жүйесі, шетелдік тәжірибе, құқықтық реттеудің эволюциясы, Қазақстанның салық заңнамасы, цифрландыру жолдары.

T.A. Rakhmetova^{1*}, N.A. Aldabergenova¹, G.A. Kuanalieva²,
B.M. Konysbai², E.E. Juchnevicius³

¹Turan University, Almaty, Kazakhstan

²KazNU named after Al-Farabi, Almaty, Kazakhstan

³University of Gdansk, Gdansk, Poland

*e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com

On the concept of improvement of tax legislation of the Republic of Kazakhstan

The relevance of this study is conditioned by the need to revise the strategy of financial support for the development of the state, especially in the context of improving the tax legislation. The purpose of this study was to examine and analyse the problematic aspects of the tax system in Kazakhstan to identify promising ways to improve it, considering international practices, specifically of Poland. The methods of statistical analysis, analogy, and generalisation, as well as formal legal and formal logical approaches were used in the study. The study covered the features of the evolution of the legal formation of the tax system in Kazakhstan, as well as the problems inherent in the current stage of its functioning. It was emphasised that the formation of the institutional structure of the tax system of the state is inextricably linked with the choice of tax policy guidelines and its subsequent implementation. It was argued that a well-organised and efficient tax system is characterised by its ability to adapt to variable environmental conditions and factors. This requires regular assessment of the functioning of the tax system and

comparing it with analogous systems in other countries. Particular attention was directed towards the comparative legal analysis of the tax system of Kazakhstan with other countries – Poland. As a result, promising ways to improve the tax system of Kazakhstan were highlighted. The study also analysed the existing opinions and concepts of scholars on the subject. The investigation of different opinions helped to comprehend the complexity of this phenomenon and possible solutions for the improvement of the tax system of Kazakhstan in modern realities. The results of this study may be valuable for the development of effective methodologies for the detection of offences in this area. Furthermore, they may serve as a basis for recommendations and amendments to the current legislation of the Republic of Kazakhstan.

Key words: financial system, world practices, evolution of legal regulation, tax legislation of Kazakhstan, ways of digitalisation.

Т.А. Рахметова^{1*}, Н.А. Алдабергенова¹, Г.А. Куналиева²,
Б.М. Конысбай², Э.Э. Юхневич³

¹Университет Туран, г. Алматы, Казахстан

²Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан

³Гданьский Университет, г. Гданьск, Польша

*e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com

О концепции совершенствования налогового законодательства Республики Казахстан

Актуальность исследования обусловлена необходимостью пересмотра стратегии финансовой поддержки развития государства, особенно в контексте улучшения налогового законодательства. Цель данного исследования заключается в изучении и анализе проблемных аспектов функционирования налоговой системы в Казахстане с целью определения перспективных путей её совершенствования, с учетом международного опыта, в частности опыта Польши. В статье использовались методы статистического анализа, аналогии и обобщения, а также формально-юридический и формально-логический подходы. В ходе исследования были выявлены особенности эволюции правового становления налоговой системы в Казахстане, а также проблемы, присущие на современном этапе её функционирования. Акцентируется, что формирование институциональной структуры налоговой системы государства неразрывно связано с выбором ориентиров налоговой политики и её последующей реализацией. Аргументируется, что хорошо организованная и эффективная налоговая система характеризуется способностью адаптироваться к переменным условиям и факторам окружающей среды. Для этого необходимо регулярно оценивать функционирование налоговой системы и сравнивать ее с аналогичными системами в других странах. Особое внимание направлено на сравнительно-правовой анализ налоговой системы Казахстана с другими странами – Польши в результате чего, выделены перспективные пути совершенствования налоговой системы Казахстана. Исследование также углублено в анализ существующих мнений и концепций ученых, касающихся данной проблематики. Изучение различных точек зрения позволило более глубоко осмыслить сложность данного явления и возможные пути совершенствования налоговой системы Казахстана в современных реалиях. Результаты данного научного исследования имеют потенциал быть ценными для разработки эффективных методик выявления преступлений в этой сфере. Кроме того, они могут послужить основой для внесения рекомендаций и изменений в действующее законодательство Республики Казахстан.

Ключевые слова: финансовая система, зарубежный опыт, эволюция правового регулирования, налоговое законодательство Казахстана, пути цифровизации.

Кіріспе

Қазіргі таңда мемлекеттің дамуын қаржылық қамтамасыз ету стратегиясын, әсіресе салық салу тетігін жетілдіру бөлігінде қайта қарау қажеттілігі туындап отыр. Бұл мемлекеттік басқару жүйесіндегі трансформациялық өзгерістерге және жергілікті өзін-өзі басқару рөлінің артуына байланысты басты міндет болып табылады. Сонымен қатар, Қазақстандағы заманауи сын-қатерлер контекстінде салық салуды табысты жетілдіру үшін салық жүйесін өзгерту бойынша алдын ала

нақты белгіленген кешенді іс-шараларды жүргізу қажет. Бұл іс-шаралар мемлекеттің даму стратегиясының құрамдас бөлігі болып табылатын ғылыми негізделген салық саясаты негізінде әзірленуге тиіс. Мұндай өзгерістерге қажеттілік әртүрлі факторларға, соның ішінде орталықсыздандыру және әкімшілік-аумақтық реформа контекстінде мемлекеттің дамуын қаржыландыру көздерінің өзгеруіне, сондай-ақ мемлекеттің дамуы жағдайында қолданыстағы салық жүйесінің тиімсіздігі мен жетілмеуінің жүйелі субъективті және объективті себептеріне тікелей байланысты.

Нарықтық экономика жағдайында салықтар экономикалық қатынастардың ажырамас бөлігі болып табылады. Қазіргі өркениетті қоғамда салықтар мемлекет кірісінің негізгі көзі екендігі белгілі. Сонымен қатар, салықтар мемлекеттің қоғамдық өндіріске, оның динамикасы мен құрылымына экономикалық әсерін жүзеге асыру үшін, сондай-ақ ғылыми-техникалық прогрестің дамуын қолдау үшін қолданылады. Нарықтық экономикаға көшуде ұлттық табыс пен мемлекеттік бюджетті толықтыру мәселесі шешуші рөл атқаратындығына байланысты Қазақстан Республикасында салық салуды ұйымдастыруға байланысты аспектілерді зерттеу аса маңызды болып отыр.

Қазақстанда салық жүйесінің жұмыс істеу теориясы мен практикасы саласындағы зерттеулер ел тәуелсіздік алған сәттен бастап жүргізіліп келе жатқанын атап өту маңызды. Отандық ғалымдар мен практиктер жүргізген негізгі зерттеулер Қазақстан Республикасына тәуелсіздік алған сәттен бастап енгізілген Салық реформаларының алғашқы кезеңдерінен кейін басталды және олар егемендік жағдайында ішкі салық жүйесін қалыптастыру стратегиясы мен тактикасына қатысты.

Мәселен, А. Сәдуақасовтың мақаласында Қазақстанның салық жүйесі мемлекеттік бюджетке түсетін түсімдердің негізгі көзі болып қала беретіні атап көрсетілген. Осыған байланысты салықтық саясатты және осы саладағы заңнаманы жетілдіруді қоса алғанда, экономиканы әртараптандыруға бағытталған саясат жүргізу қажет. Бұған салық саясаты мен салық түсімдерінің көрсеткіштерін үнемі бақылау, содан кейін түзету, салық заңнамасын жақсарту және салықтық әкімшілендірудің тиімділігі, сондай-ақ халықтың құқықтық сауаттылығын арттыру арқылы қол жеткізуге болады (Садвокасов 2021).

Д. Шамгуновтың, Б. Абдуллаеваның, Ш. Абжалелованың жұмыстарында салықтар мемлекеттің экономикаға және қоғамның әлеуметтік-экономикалық процестеріне әсер ету тетіктері арасында шешуші рөл атқаратыны атап көрсетіледі. Бұл салықтардың мәнін, олардың нарықтағы рөлін, сондай-ақ салық саясатының құралдары мен салық механизмі арқылы әсерін теориялық зерттеуді қажет етеді. Бұл компоненттердің жұмысының мәні көбінесе оларды салық механизміне тікелей қосу үшін оларды ресімдеу қажеттілігімен анықталады (Шамгунов 2021).

А. Жәмиева, Г. Насырова, Д. Мажитова және М. Марамыгиннің мақалаларында салықтық реттеуге дәстүрлі көзқарас тұрғысынан салық аударымдарының динамикасы мен құрылымы қарастырылған. Салық түсімдерінің элементтерін нақты құрылымдаудың болмауы салық саясатының елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының әртүрлі аспектілеріне әсерін барабар бағалауға елеулі кедергі болады. Мемлекеттік салық саясаты бюджетті теңестіруге, оның орындалу сапасын арттыруға, бюджеттік процестің мерзімдерін сақтауға және соның салдарынан әлеуметтік-экономикалық өсуді қолдауға бағытталуы тиіс (Жамиева 2021).

А. Омарова өз жұмысында салық саясаты мен мемлекет пен салық төлеушілер арасындағы қатынастар арасында байланыс бар екенін атап көрсетеді. Егер мемлекет пен салық төлеушілердің мүдделері салық салу саласында сәйкес келмесе, бұл салық төлеушілердің қарсылығына және салық саясатының іс жүзінде толық іске асырылмауына әкелуі мүмкін. Бұл мәселелер салық менеджменті арқылы шешіледі және экономикалық жағдайды ескере отырып, салық механизмінің элементтерін қолдана отырып, бүкіл салық жүйесін мәжбүрлі түрде жаңарту жүзеге асырылады. Барлық іс-шаралар мемлекеттегі экономикалық тұрақтылықты сақтауға бағытталған (Омарова 2020).

Б. Аймурзина, А. Асилова және Р. Берстембаеваның мақаласында Қазақстанның салық саясатын жеткілікті тиімді емес деп сипаттайтын проблемалар қарастырылады, сондай-ақ елдің салық жүйесінің жұмыс істеуінің негізгі проблемалары айқындалады. Фискалдық саясаттағы қаржылық қатынастарды басқарудың тұжырымдамалық негіздерін әзірлеу үшін бюджет кірістері мен салық түсімдерінің жағдайы мен динамикасы талданады. Мақалада сондай-ақ республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің деректері ұсынылған және қазіргі контекстегі салық саясатының негізгі басымдықтары мен мақсаттары көрсетілген. Аталған проблемаларды шешу үшін авторлар салықтық әкімшілендіру мен фискалдық саясатты жетілдіруге бағытталған бірқатар ұсыныстар ұсынды (Аймурзина 2015).

Демек, бұл зерттеудің мақсаты жүйенің анықталған кемшіліктері мен оны жетілдірудің негізгі бағыттарын қалыптастыру контекстінде Қазақстан Республикасының салық жүйесін сипаттау болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әртүрлі әдістерге, соның ішінде философиялық, жалпы ғылыми және арнайы ғылыми тәсілдерге негізделген. Қазақстан Республикасының салық жүйесін, жүйенің кемшіліктерін және оны жетілдіру бағыттарын зерделеу кезінде философиялық әдістердің алуан түрлілігі пайдаланылады. Олардың бірі – салық жүйесін құқықтық реттеудің мәні мен мазмұнын тереңірек түсінуге, сондай-ақ қалыптасқан жүйенің бар кемшіліктерін неғұрлым мағыналы бағалауға мүмкіндік беретін диалектикалық тәсіл. Сонымен қатар, неғұрлым жан-жақты зерттеу үшін жүйелік әдіс өз қолданылуын табады. Бұл аталған проблеманы Қазақстандағы салық жүйесін жалпы қамтамасыз ету контекстінде қарастыруға, оның қалыптасуы мен дамуына түрлі факторлардың өзара байланысы мен әсерін анықтауға мүмкіндік береді. Салық жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылатын салықтар мен басқа төлемдерді реттейтін нормалардың нормативтік мазмұнын түсіндіру үшін формальды-логикалық әдіс қолданылады. Салыстырмалы және салыстырмалы-құқықтық әдіс салық жүйесінің ережелерін осы саладағы халықаралық тәжірибемен, атап айтқанда Польша Республикасымен салыстыруға мүмкіндік береді.

Талқылаулар мен нәтижелер

Салықтар әлеуметтік ағзаны қолдап қана қоймай, сонымен қатар Қазақстан экономикасының одан әрі дамуына әсер ететін осы құралдың құқықтық қолданылуын реттейтін заңнамалық және нормативтік актілердің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ететін мемлекеттің маңызды құралы болып табылады. Қазақстан Республикасы Конституциясының 35-бабы әрбір азаматтың заңдарда белгіленген салықтарды, алымдарды және басқа да міндетті төлемдерді сақтағаны үшін міндеті мен жауапкершілігін бекітеді (<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>).

Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстанда ұлттық салық жүйесін қалыптастыруға көп көңіл бөлінді. Кеңес Одағынан мұраға қалған салық жүйесі айтарлықтай қайта өңдеуді қажет етті. Салық заңнамасын реформалаудың бастапқы кезеңі оның тиімсіздігімен сипатталды, бұл салық реформасын жүргізудің шұғыл қажеттілігін тудырды. Қазақстанда салық салуды реформалау процесі бірнеше кезеңнен өтті: жаңа салық жүйесінің негізін – Салық кодексін әзірлеу мен енгізуден бастап, мақсаты экономиканың алуан

түрлілігі болып табылатын индустриялық-инновациялық даму Стратегиясын жүзеге асыруға дейін.

Жалпы алғанда, Қазақстанның салық заңнамасын жақсарту бойынша тұрақты күш-жігер экономикалық белсенділікті ынталандыруға, инвестициялар тартуға ықпал етеді және әлемдік экономикалық және қаржылық дағдарыс жағдайында Қазақстан экономикасын тұрақтандыру бағдарламасының негізгі элементі болып табылады.

«Қазақстан-2050» ұзақ мерзімді стратегиясы мен индустриялық-инновациялық саясат экономиканың орнықтылығы мен өсуін қамтамасыз ету, өндірісті әртараптандыру, сондай-ақ шикізатқа тәуелділікті еңсеру үшін жаңа перспективалар ашады. Бұған технологиялық жаңарту, тауарлар мен қызметтердің сапасын арттыру, сондай-ақ олардың әлемдік нарықтардағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру және басқа аспектілер кіреді. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында Мемлекет басшысы салық заңнамасын және салықтық әкімшілендіру тәжірибесін одан әрі жетілдірудің маңыздылығын атап өтті (<https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>).

Соңғы жылдары Қазақстанда салық төлеушілер үшін жағдайды жақсарту үшін айтарлықтай жұмыс жүргізілді. Мысалы, электрондық үкімет бағдарламасы аясында салық төлеушілерге Халыққа қызмет көрсету орталықтарымен бірлесіп салық берешегінің жоқтығы туралы анықтама беру қызметі ұсынылады. Сондай-ақ, жеке кәсіпкер ретінде онлайн-тіркеу және патент беру бойынша автоматтандырылған қызмет енгізілді (https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32375988).

Қазіргі жағдайда заңнамалық талаптардың неғұрлым тиімді орындалуын қамтамасыз ету мақсатында Қазақстанның салық жүйесі жаңғыртуды талап етеді. Бұл қажеттілік «Бес институционалдық реформаны жүзеге асыру үшін 100 нақты қадам» Ұлттық жоспарының шеңберінде ерекше өзекті болды, оның шеңберінде 2018 жылдан бастап күшіне енген жаңа Салық кодексі әзірленіп, қабылданды [10; 7].

Маңыздысы, салық жүйесі өзінің мәні бойынша салық қатынастарының эволюциясы нәтижесінде қалыптасады және көптеген нақты факторлардың әсеріне ұшырайды. Салық жүйесінің қазіргі жағдайы қоғам дамуының нақты кезеңін көрсетеді. Алайда, қолданыстағы заңнама салық жүйесінің нақты анықтамасын

ұсынбайды, бұл өз кезегінде теориялық зерттеулерде де, практикалық қызметте де қиындықтар туғызады.

Қазіргі уақытта Қазақстанның салық жүйесіне тән бірқатар кемшіліктерді бөліп көрсетуге болады. Бұл жүйенің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін олар назар аударуды және түзетуді қажет етеді. Мынадай проблемаларды атап өту маңызды: 1) салық инспекторларының салық заңнамасының қолданыстағы рәсімдік нормаларын елемей. Бұл салықтық тексерулер процесінде бұзушылықтарға және салық жүйесіне деген сенімнің төмендеуіне әкелуі мүмкін; 2) Салықтық тексерулер жүргізудегі бұзушылықтар, соның ішінде нәтижелерді ресімдеу тәртібі мен мерзімдерінің бұзылуы. Бұл кемшіліктер бизнес-ортаны қиындатып, адал салық төлеушілерге әсер етуі мүмкін; 3) салық органдары өкілдерінің салық заңнамасының нормаларын бұзғаны үшін заңды жауапкершіліктің тиімді шараларының болмауы. Бұл жүйеде теріс пайдалану мен сыбайлас жемқорлыққа жол ашуы мүмкін.

Осы мәселелерді шешудің тиімді жолдарын әзірлеу үшін салық жүйесін реттеу және қамтамасыз ету контекстінде үлгі бола алатын Польшаның тәжірибесін талдаудан бастау ұсынылады.

Ең алдымен, көптеген елдерде салық саясаты салық түсімдерінің рөліне, оларды есептеу әдістеріне және экономикалық өсуді қолдау мен ынталандыру құралы ретінде пайдалануға байланысты шаралар мен тетіктердің жиынтығы екенін атап өту маңызды. Салық саясаты қаржылық қиындықтарға тап болған адамдар мен бизнеске көмектесе алады, сонымен қатар әртүрлі әлеуметтік топтар арасындағы табыс айырмашылықтарын жеңілдетеді. Басқаша айтқанда, салық саясаты микро және макроэкономикалық деңгейде маңызды рөл атқарады.

Жақсы ұйымдастырылған және тиімді салық жүйесі өзгермелі жағдайлар мен қоршаған орта факторларына бейімделу қабілетімен сипатталады. Ол үшін салық жүйесінің жұмысын үнемі бағалап, оны басқа елдердегі үқсас жүйелермен салыстыру қажет. Бұл ұлттық және халықаралық салық жүйелері арасындағы салықтық ақпарат алмасудағы теңсіздіктерді анықтауға және жоюға мүмкіндік береді.

Польшада мемлекеттік шығындар жалпы ішкі өнімнің (бұдан әрі – ЖІӨ) шамамен 43% құрайды. Бұл деңгей экономикалық өсудің максималды қарқынына ықпал ететін деңгейден шамамен 20% жоғары және әлеуметтік әл-ауқат-

тың жоғарылауына ықпал ететін деңгейден 10% жоғары. Бұл аймақта тек Словения Мен Венгрия ғана жоғары мемлекеттік міндеттемелерге ие (<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>). Дегенмен, дамыған елдердің көпшілігінде, соның ішінде Қазақстанда бұл көрсеткіш төмен.

Польшада салық жүйесі экономикалық өсуге әсер ету тұрғысынан оң және теріс жақтарға ие. Қосылған құн салығын (бұдан әрі – ҚҚС) қоса алғанда, мемлекеттік кірістер құрылымындағы жанама тұтыну салықтарының салыстырмалы түрде жоғары үлесі негізгі күш болып табылады. Бұл ерекшелік Еуропалық одақ (бұдан әрі – ЕО) елдері бойынша орташа көрсеткіштен маңыздырақ. Алайда, ЕО-ға мүше жаңа мемлекеттердің көпшілігі үшін бұл одан да маңызды (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>). Демек, Польшаның салық құрылымының осы оң қасиетін жақсарту мүмкіндігі бар. Тұтыну салығын мемлекеттік кірістерге қосу қаржыландыру тұрғысынан тиімді болғанымен, басқа салық түрлеріне қарағанда еңбекке, инвестицияларға және кәсіпкерлік белсенділікке ынталандыруды әлсіретеді.

Польшаның салық жүйесінің тағы бір жағымды жағы-бұл ЕО елдеріндегі орташа көрсеткіштермен салыстырғанда компаниялар үшін де, жеке тұлғалар үшін де табыс салығының жоғарғы ставкаларының орташа деңгейі. Алайда, Польша мен ЕО орташа мәндері арасындағы алшақтық соңғы жылдары жүйелі түрде азайып келеді. Дегенмен, табыс салығының екі түрінің де ставкалары ЕО-ның кейбір елдерінде байқалғандай, өнімділік мінез-құлқына айтарлықтай әсер етпейді. Мысалы, Польшадағы жеке табыс салығының Батысқа қарағанда төмен ставкалары адам капиталды жинауға, яғни біліктілікті арттыруға ықпал етуі мүмкін (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>).

Польшаның салық құрылымындағы кемшіліктердің ішінде әлеуметтік қамсыздандыру жарналарынан алынатын мемлекеттік кірістердің жоғары үлесін атап өткен жөн, оларды еңбек кірістеріне салық салу нысаны ретінде қарастыруға болады. Бұл үлес біздің аймақтың елдеріне тән деңгейден едәуір асып түседі және Батыс Еуропа елдеріне қарағанда одан да жоғары. Жеке табыс салығының ставкалары Батысқа қарағанда төмен болғанымен, олар әлі де жоғары болып қала береді және бұл салықты жеңілдету табысы төмен адамдарға қатысты жеткіліксіз. Қазақстанда жататын экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымындағы (бұдан әрі – ЭЫДҰ) орташа

мәндермен салыстырғанда Польшадағы жиынтық табыс пен жарналардың неғұрлым төмен деңгейіне қарамастан, табыстың төмен деңгейлерінде (орташа жалақының жартысы деңгейінде) Польша ЭЫДҰ-ның орташа көрсеткіші деңгейінде және осындай көрсеткіштерге қарағанда едәуір жоғары Ирландия, Ұлыбритания немесе Нидерланды сияқты елдер.

Салықтың кез-келген түрі өндіріс, белсенділік, дағдыларды игеру, жинақтау, инвестициялар мен инновациялар саласындағы экономикалық агенттердің ынталандыруларына бұрмаланған әсер етеді. Сонымен қатар, егер мемлекет бұл қаражатты өсуге ықпал ететін мақсаттарға бағыттаса, салықтан түсетін кірісті дұрыс пайдалану экономикалық өсуге ықпал етуі мүмкін. Мұндай мақсаттарға кәсіпкерлік белсенділікті ынталандыратын және өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал ететін қоғамдық тауарларға, инфрақұрылымға және әлеуметтік бағдарламаларға жұмсалатын шығындар жатады.

Алайда, мемлекеттік шығыстардың ұлғаюымен олардың ықтимал пайдасы азаяды, ал салық жүктемесі мен онымен байланысты бұрмаланулар артады. Неғұрлым дамыған елдер экономикада айтарлықтай бұрмаланусыз мемлекеттік кірістерді ұлғайтуға көбірек ептілікке ие.

Қазақстан Республикасы мен Польшаның салық жүйесін салыстырмалы талдау осы екі елдегі салық салу мен салықты басқару тәсілдеріндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

Сонымен, Қазақстанда да, Польшада да табыс салығы, ҚҚС, акциздер, табыс салығы және басқаларын қоса алғанда, салық түрлерінің кең спектрі бар. Екі елде де салық төлеушілердің әртүрлі санаттары үшін әртүрлі салық ставкалары мен жеңілдіктері бар.

Сондай-ақ, Қазақстан мен Польшада кәсіпорындардың пайдасына салынатын салық қолданылады. Алайда, бұл салықты есептеу ставкалары мен ережелері әр түрлі болуы мүмкін. Маңызды аспект-егер компания шетелдік серіктестермен жұмыс жасаса, қосарланған салық салудың болуы.

Екі ел де ҚҚС алады, бірақ тарифтер мен есептеу механизмдері әртүрлі болуы мүмкін. Мысалы, Польшада стандартты және төмендетілген ҚҚС ставкалары бар. Алайда салық салынатын табыстың ставкалары мен шектері әртүрлі болуы мүмкін, сонымен қатар әртүрлі жеңілдіктер мен салық шегерімдері бар.

Салық және салық есептілігі процедуралары екі елде де әртүрлі болуы мүмкін. Әкімшілік

процедуралардың тиімділігі мен ішкі кірістер қызметінің қол жетімділігі де әр түрлі болуы мүмкін.

Инвестициялық климат пен салық саясаты компаниялардың осы елдерге инвестиция салу туралы шешіміне айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Екі ел де инвесторларға жеңілдіктер бере алады, бірақ шарттар мен көлемдер әр түрлі болуы мүмкін.

Сондай-ақ, Қазақстан мен Польша салық жүйесін бизнес пен инвестициялар үшін неғұрлым тартымды ету үшін мезгіл-мезгіл реформалар жүргізіп отыратынын атап өткен жөн. Бұл реформалар салық ставкаларының, төлем мерзімдерінің және басқа аспектілердің өзгеруін қамтуы мүмкін.

Нәтижесінде, Қазақстан мен Польшаның салық жүйелерін салыстырмалы талдау салықтық саясатты әзірлеу және салықтық басқаруды жақсарту кезінде бизнес үшін де, мемлекеттік органдар үшін де пайдалы болуы мүмкін айырмашылықтар мен ұқсастықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

Салық саясаты салық салу және қаржы жүйесі арқылы жиынтық экономикалық қызметке әсер етуге бағытталған экономикалық саясаттың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Ол санға қатысты барлық шараларды және Экономикадағы қабылдау/пайдалану салықтарын қамтиды (Faccia, A., Mosteanu, N., 2019). Салық саясаты дамып келе жатқан экономикалық және қаржылық процестерге және қоғамның дамуындағы дефолтқа әсер ете отырып өз ізін қалдыруы мүмкін.

Қаржы жүйесінің, оның ішінде салықтық жүйенің экономиканың нақты секторын дамытуға және мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық міндеттерін шешуге әсері B. Ljubanović, H. Zakaria, I. Djafri, I. Damawati, I. Satwika, I. Еңбектерінде көрініс табады [17-19]. Зерттеушілер әртүрлі елдердің салық жүйелерінің жұмысын талдау бірегей ерекшеліктерді анықтауға мүмкіндік беретінін атап көрсетеді. Біріншіден, салық саясаты қазіргі экономикалық жағдайға да, қоғамдағы саяси динамикаға да байланысты өзгерістерге ұшырайды. Сонымен қатар, салық саясатының экономикалық механизмдегі маңызды орнына қарамастан, ол реттеудің қаржылық және несиелік құралдарымен өзара әрекеттеседі. Ақырында, салық саясаты әрқашан ішкі қайшылықтарға ие: мемлекеттің ресурстарды бөлуге салықтар арқылы белсенді түрде араласуға тырысуы көбінесе әлеуметтік күштердің, соның ішінде Бизнесінің, халықтың және саяси оппози-

цияның қарсылығын тудырады. Бұл аспектілер қазіргі заманғы салық тетіктерін жасауда өте маңызды.

J. López еңбектері салық саясатының эволюциясын оның ең аз қамтылған азаматтарды әлеуметтік қорғаудағы рөлін ескере отырып зерттейді. Осы тұрғыда салық саясатының негізгі құралдары әлеуметтік қолдау бағдарламаларын қаржыландыратын жалақы салығы және жеке тұлғаларға табыс салығы бойынша салық жеңілдіктері жүйесі болып табылады (López 2022).

J. Karnowski және A. Rzońca авторлары салықтық жоспарлау мен болжау тек фискалды мақсаттарға жетуге ғана емес, сонымен қатар салықтық реттеу тактикасы мен стратегиясын оңтайландыруға және ең тиімді салалар мен өндірістердің дамуын ынталандыруға негіз құратынын атап көрсетеді. Бұл аспектілерді қаржылық басқарудың негізгі элементтері және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуын, соның ішінде салық менеджментін басқару әдістері ретінде қарастырған жөн (Karnowski 2021).

Салықтық әкімшілендіруді модернизациялау салық жинау тиімділігін жақсартуға және мемлекеттік қаражаттың маңызды көзі болып табылатын салық кірістерін оңтайландыруға бағытталған. Бұл модернизация сонымен қатар салық қызметкерлерінің мінез-құлқын өзгертуге және ішкі кірістер қызметінің жұмысына негізгі құндылықтарды енгізуге бағытталған (Musseng 2023).

Бұрын айтылғандай, салық саясатының негізгі мақсаты салық саясатының әртүрлі қатысушыларының экономикалық мүдделері арасында ғылыми негізделген компаға қол жеткізу мақсатында салық жүйесін қазіргі заманғы реформалау жөніндегі шараларды әзірлеу және енгізу болып табылады, бұл сайып келгенде елдің әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерінің барлық кешенділігін барынша тиімді шешуді қамтамасыз етеді. Және бұл мәлімдеме жоғарыда талданған авторлардың зерттеулерімен толық байланысты.

Зерттеудің маңызды аспектісі-құқық қорғау саласында жасанды интеллектті қолдану. S.Alzou ‘ BI, A. Naitham және A. Mohammad атап өткендей, компьютерлер кейінірек талдау үшін қол жетімді форматта үлкен көлемдегі деректерді жинай алады. Алайда, бұл ақпаратты пайдалы білімге айналдыру үшін тәжірибелі мамандардың көмегімен немесе Құқық қорғау органдарына фактілер мен балама шешімдерді ұсынатын интеллектуалды құралдарды қолдана отырып талдау жүргізу қажет. Олардың зерттеулеріне

сәйкес, информатика технологиялары, мысалы, геоақпараттық жүйелер, байланыстарды кластерлеу және талдау, сондай-ақ күрделі интеллектуалды аналитикалық құралдар қылмыстар мен құқық бұзушыларды профильдеу және қылмыстарды салыстыру және болжау үшін пайдаланылуы мүмкін. Алайда, мұндай технологияларды қылмыскерлердің теріс пайдалану мүмкіндігін ескеру қажет (Alzou’bi 2014).

Қазіргі уақытта цифрлық технологиялар мен әлеуметтік желілер құрған ақпараттың көлемі жеті мильдік қадамдармен артып келеді. Деректердің үлкен көлемі маңызды стратегиялық ресурсқа айналады. Бұл деректер әртүрлі көздерден және әртүрлі форматтағы құрылымдалмаған ақпараттың үлкен көлемін білдіреді. Мемлекеттік органдар мен кәсіпорындар тұтынушылардың қажеттіліктеріне сәйкес келетін өнімдерді жасау үшін осы құнды ресурсты пайдалана алады. Салық жүйесінің ішкі құрылымының дамуының стратегиялық мәселелерін шешуге өзіндік маңыздылығы мен әсерін бағаламауға болмайды. Өкінішке орай, бүгінгі күнге дейін жүйелілік көптеген елдерде салық қатынастары мен салық саясатын қалыптастыру тәжірибесінде тиісті көрініс таппайды (Amzuisa 2023). Қазақстан Республикасының салықтық әкімшілендіру жүйесінде Big Data технологиясын енгізу және белсенді пайдалану салық төлеуден жалтару мен алаяқтықпен күресуге көмектеседі, сондай-ақ салық төлеушілер үшін рәсімдерді жеңілдетеді.

Big Data талдау әдісі бұрыннан бар деректерді қайта пайдалануды қамтиды, бұл ақпарат алудың бұл әдісін айтарлықтай үнемді етеді (Sobanski 2022). Алайда, қиындық-мемлекет пен салық төлеушілердің мүдделері көптеген факторларға байланысты өзгереді, бұл уақыт өте келе салық жүйесінің оңтайлы параметрлерінің өзгеруіне және мемлекеттік саясаттың басымдықтарының өзгеруіне әкеледі (Batranceaa 2023). Сондықтан, кейбір ғалымдардың пікірінше, оңтайландырылған салық жүйесі қажет, ол алымдарды көбейтуге ғана емес, сонымен қатар бюджет жүйесінің әртүрлі деңгейлері арасында қаражатты тиімді бөлуге де бағытталған, өйткені қазіргі мемлекеттік салық жүйесі жеткілікті серпінді емес, фискалды мақсаттарға бағдарланған және қазақстандық экономиканы дамыту үшін өңірлік және өндірістік факторлардың маңыздылығын бағаламайтын болып шығады (Tanase 2023).

Бұл зерттеулер зерттеудің жалпы нәтижелерін растайды-жақсы орнатылған және жоғары тиімді салық жүйесі өзгеретін жағдайлар

мен қоршаған орта факторларына бейімделу қабілетімен ерекшеленеді. Осы мақсатқа жету үшін салық жүйесінің жұмысын мезгіл-мезгіл бағалап, әртүрлі елдердегі ұқсас жүйелермен салыстырмалы талдау жүргізу қажет. Бұл ұлттық және халықаралық салық жүйелері арасындағы салықтық ақпарат алмасудағы теңсіздіктерді анықтауға және жоюға мүмкіндік береді.

Ғылыми дереккөздерді ауқымды талдаудан кейін әлеуметтік-экономикалық және құқықтық шаралардың кешенді жүйесін әзірлеу қажеттілігі айқын болады. Бұл тұрғыда салық төлеушілердің мінез-құлқына әсер етудің әртүрлі әдістерін қолдану және олардың салық салу объектілерін паналауға бейімділігі орынды болып көрінеді.

Қазақстанның қазіргі салық саясаты ел экономикасын басқарудың және қаржылық тұрақтылықты қолдаудың негізгі құралы болып табылады. Соңғы жылдары Қазақстан бизнес-ахуалды жақсарту, инвестицияларды ынталандыру және әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілікті арттыру мақсатында өзінің салық жүйесін жаңғырту бойынша белсенді жұмыс істеуде. Бұған салық ставкаларын қайта қарау, салық салу процедураларын жеңілдету, сондай-ақ салық түсімдерін тиімді жинау және бақылау үшін заманауи ақпараттық технологияларды енгізу кіреді. Бұдан басқа, Қазақстан салық тәртібін дамытуға және салық заңдарын бақылау мен сақтауды қатандату арқылы салық жалтаруларымен күресуге ұмтылады. Бұл күш-жігер кәсіпкерлік үшін қолайлы орта құруға бағытталған және жаһандық сын-қатерлер мен әлемдік аренадағы өзгерістер жағдайында елдің қаржылық тұрақтылығын нығайтуға ықпал етеді.

Біріншіден, салық заңнамасын тұрақты және нақты тұжырымдау маңызды. Салық нормаларын жетілдіру және жүйелеу, салық заңдарын кодификациялау, осы құжаттарды қол жетімді және түсінікті ету үшін олардың тұжырымдамаларын жеңілдету пайдалы болар еді.

Екіншіден, салық базасын кеңейту кезінде салық ставкаларын төмендету тиімді тәсіл бола алады.

Үшіншіден, салықтық басқаруға байланысты әкімшілік рәсімдерді азайту орынды болып көрінеді. Әкімшілігі тым қымбат салық алымдарын алып тастау кәсіпорындарға салық ауыртпалығын азайтып, олардың дамуына қолайлы жағдай туғызуы мүмкін.

Сондай-ақ, сыбайлас жемқорлыққа қарсы белсенді іс-қимыл, демократиялық институттарды жетілдіру және салықтардан түсетін қаражат-

ты тиімді пайдалану, сондай-ақ салық заңнамасын бұзғаны үшін айыппұлдардан жоғары салық ставкаларын белгілеу арқылы салық мәдениеті мен тәртіп деңгейін арттыруды жалғастыру өте маңызды.

Салық салудан жалтару жағдайларын анықтауда салық органдары қызметінің тиімділігін арттыру және мұндай жалтару іс жүзінде мүмкін болмайтын жағдайлар жасау аталған қылмыс түрлерімен күрестің ажырамас бөлігі болып табылады. Жазалау ықтималдығының шамалы өсуі де оң әсер етуі мүмкін, жалтару ауқымын тарылтады.

Соңында, салықтарды ерікті төлеуді барынша арттыруға бағытталған ақпараттық және ағартушылық іс-шараларды қолдана отырып, ұлттық салықтық сананы қалыптастыруға белсенді түрде жәрдемдесу керек.

Салық салу саласындағы осы және басқа да проблемаларды еңсере отырып, ел бюджет шығындарын және өздерінің конституциялық міндеттерінен белсенді түрде жалтаратын салық төлеушілердің санын қысқарту үшін қолайлы жағдайлар жасауға мүмкіндік алады. Қазақстан әлемдік аренада салықтық бәсекелестіктің маңызды қатысушысы бола алады.

Қорытынды

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасы салық заңнамасын жетілдіру, бірқатар міндетті салықтар мен бюджетке төленетін төлемдер бойынша ставкаларды қысқарту, экономиканың жекелеген басым салаларындағы салық жүктемесін төмендету және салықтық реттеу саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту жөніндегі жұмысты дәйекті түрде жүргізіп келеді.

Нарықтық экономикаға көшу және Қазақстанда кәсіпкерліктің белсенді дамуы жағдайында салық заңнамасы күрделі салықтық құқықтық қатынастардың қалыптасуына әкелетін белсенді өзгерістердің нысанасына айналады. Алайда, бұл процесс теріс салдармен бірге жүреді, олардың негізгісі салық төлеуден және бюджетке төленетін міндетті төлемдерден жалтаруға байланысты қылмыстық қылмыстар санының артуы болып табылады. Мұндай әрекеттер мемлекеттің қаржылық тұрақтылығына айтарлықтай әсер етеді, өйткені бюджетке айтарлықтай ақша түспейді, бұл мемлекеттік бюджеттен тыс қорларда жеткіліксіз қаражаттың қалыптасуына әкеледі.

Салық заңнамасындағы басты жаңалықтар үш міндетке негізделеді: 1) салықтар санын азайту; 2) әкімшілік кедергілерді төмендету; 3) салықтық әкімшілендірудің тиімділігін арттыру.

Сонымен қатар, бүгінгі таңда Қазақстанның салық жүйесінде бірнеше елеулі кемшіліктер анықталуда. Олардың біріншісі – салық инспекторларының салық заңнамасының қолданыстағы іс жүргізу нормаларын елемей. Бұл инспекторлардың заңсыз әрекеттеріне және салықтық тексерулер процесінде тәртіпті бұзуға әкеледі.

Бұдан әрі келесі байқалған кемшілік нәтижелерді ресімдеудің белгіленген мерзімдерін сақтамауды қоса алғанда, салықтық тексерулер жүргізу тәртібін бұзу болып табылады. Бұл салық төлеушілер үшін заңды белгісіздік тудырады және олардың салық органдарымен өзара әрекеттесуін қиындатады.

Ақырында, үшінші маңызды кемшілік – салық заңнамасының нормаларын бұзған салық органдарының өкілдері үшін барабар заңды жауапкершілік шараларының болмауы. Бұл инспекторларға өз әрекеттері үшін тиісті жауапкершіліксіз әрекет етуге мүмкіндік береді, бұл теріс пайдалану мен теріс тәжірибеге ықпал етуі мүмкін.

Аталған кемшіліктерді шешу үшін Польшаның, салық жүйесін реттеу мен тұрақтылықты қамтамасыз етуде белгілі бір жетістіктерге қол жеткізген елдердің тәжірибесін пайдалану ұсынылады. Олардың тәжірибесін зерделеу және бейімдеу Қазақстандағы ұқсас проблемаларды

шешудің неғұрлым тиімді әдістерін қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін.

Салық жүйесін жетілдіру берік экономикалық іргетас орнатумен және қоғамдық даму үшін тұрақты саяси жағдайларды қамтамасыз етумен тығыз байланысты. Бұл өзгерістердің жылдамдығы мен тиімділігі экономикалық өсуді ынталандыратын күш ретінде салық жүйесінің кейінгі дамуы үшін тұрақты негіз құруға айтарлықтай әсер етеді.

Салық жүйесін жаңғырту кезінде мемлекеттің институционалдық ортасын құрайтын институттардың дамуын ескеру маңызды. Бұл Орта күрделі және алуан түрлі, соның ішінде ресми институттар, бейресми институттар, мәдени дәстүрлер мен құндылықтар. Осы аспектілердің барлығын есепке алу қиын, бірақ салық жүйесін тиімді жетілдіру үшін қажет.

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін мемлекетке әлеуметтік бағдарламаларды қолдау үшін өз бюджетін толықтыруға мүмкіндік беретін тұрақты және тиімді салық саясатын қалыптастыру ұсынылады. Салық ережелерін түсіну мен орындауды қамтамасыз ету үшін әділеттілік, ыңғайлылық және тұрақтылық принциптеріне негізделген Салық кодексын құру да маңызды. Қаржылық тұрақтылықты сақтау және сенімділік пен икемділікті қамтамасыз ете отырып, зейнетақымен қамсыздандырудың тұрақты және әлеуметтік әділ жүйесін құру үшін мемлекеттік шығыстарды бюджеттік кіріс деңгейіне бейімдеу қажет.

Әдебиеттер

- Аймурзина, Б., Асилова, А. Берстембаева, Р. (2015). Налоговая политика Казахстана в условиях модернизации. *KazNU Bulletin. Economy series*, 6 (112), 75-83. Извлечено из <https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/1130/1091>
- Alzou'bi, S., Haitham, A., Mohammad, A. (2014). Artificial Intelligence in Law Enforcement, A Review. *International Journal of Advanced Information Technology*, 4, 1-9. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/269168773_Artificial_Intelligence_in_Law_Enforcement_A_Review
- Amzuica, B., Mititelu, R., Nisulescu, I. (2023). Digitalization of Business – Implications on Tax Evasion Dimensions. *Sciendo*, 1-9. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/372442978_Digitalization_of_Business_-_Implications_on_Tax_Evasion_Dimensions
- Batranceaa, L., Kudła, J., Błaszczak, B., Kopyt, M. (2023). A dataset on declared tax evasion attitudes of students and entrepreneurs from Poland under the slippery slope framework. *Data in brief*, 48, 1-8. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352340923003025>
- Data from the European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
- Жамиева, А. Насырова, Г., Мажитов, Д., Марамыгин, М. (2021). Налоговая система в условиях нестабильной экономики. *Научный журнал «Вестник университета «Туран»*, 4(92), 208-215. Извлечено из <https://vestnik.turan-edu.kz/jour/article/view/2149>
- IMF World Economic Outlook Database. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>
- Конституция Республики Казахстан. (1995, август). Извлечено из <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
- Karnowski, J., Rzońca, A. (2021). Directions for the Reconstruction of the Tax System in Poland – a Growth-Enhancing Proposal. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica*, 2(353), 75-109. Retrieved from <https://czasopisma.uni.lodz.pl/foe/article/view/8908>

López, J. (2022). The purpose of the tax system that gives meaning and legitimacy to taxes. *Journal of Finance and Financial Law*, Special Issue, 15-33. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/365726841_The_Purpose_of_the_Tax_System_that_Gives_Meaning_and_Legitimacy_to_Taxes

Musseng, A., Hasanuddin, R., Umar, R. (2023). The Effect of Implementation of the Modern Tax Administration System on Taxpayer Compliance of Free Workers at the Makassar Tax Office. *International Journal of Business, Law, and Education*, 2, 393-401. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/371435230_The_Effect_of_Implementation_of_the_Modern_Tax_Administration_System_on_Taxpayer_Compliance_of_Free_Workers_at_the_Makassar_Tax_Office

Омарова, А. (2020). Модернизация налоговой системы государства Республики Казахстан в период кризиса. XXVII Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства» Матеріали конференції, 79-82. Извлечено из http://apgs.kdu.edu.ua/zbirnik_apgs_2020.pdf#page=79

Садвокасов, А. (2021). Некоторые вопросы совершенствования налоговой политики и налогового законодательства в Республике Казахстан. *Научный журнал «Вестник университета «Туран»*, 1(89), 209-212. Извлечено из <https://vestnik.turan-edu.kz/jour/article/view/1649>

Стратегия «Казахстан-2050». (2012, декабрь). Извлечено из <https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета: Заключение к отчету правительства Республики Казахстан об исполнении республиканского бюджета за 2021 год. (2022, март). Извлечено из https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32375988

Sobanski, K. (2022). Tax reform in Poland in uncertain times: Challenges and opportunities. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/366919022_Tax_reform_in_Poland_in_uncertain_times_Challenges_and_opportunities

Tanase, L., Draghici, I. (2023). The Advantages and Disadvantages of Taxation Strategies Applied on MNEs in the European Union. *Sciendo*, 298-313. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/372443008_The_Advantages_and_Disadvantages_of_Taxation_Strategies_Applied_on_MNEs_in_the_European_Union

Faccia, A., Mosteanu, N. (2019). Tax evasion information system and blockchain. *Journal of information systems & operations management*, 65-74. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/333661697_Tax_Evasion_Information_Systems_and_Blockchain

Шамгунов, Д., Абдуллаева, Б., Абжалелова, Ш. (2021). Направления развития и совершенствования налогового механизма в Республике Казахстан. *Научный электронный журнал «Меридиан»*, 1(54), 1-5. Извлечено из <https://business.kainar-edu.kz>

References

Ajmurzina, B., Asilova, A. Berstembaeva, R. (2015). Nalogovaja politika Kazahstana v uslovijah modernizacii. *KazNU Bulletin. Economy series*, 6 (112), 75-83. Izvlecheno iz <https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/1130/1091>

Alzou'bi, S., Haitham, A., Mohammad, A. (2014). Artificial Intelligence in Law Enforcement, A Review. *International Journal of Advanced Information Technology*, 4, 1-9. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/269168773_Artificial_Intelligence_in_Law_Enforcement_A_Review

Amzuica, B., Mititelu, R., Nisulescu, I. (2023). Digitalization of Business – Implications on Tax Evasion Dimensions. *Sciendo*, 1-9. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/372442978_Digitalization_of_Business_-_Implications_on_Tax_Evasion_Dimensions

Batrancea, L., Kudła, J., Błaszczak, B., Kopyt, M. (2023). A dataset on declared tax evasion attitudes of students and entrepreneurs from Poland under the slippery slope framework. *Data in brief*, 48, 1-8. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352340923003025>

Data from the European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

Zhamieva, A. Nasyrova, G., Mazhitov, D., Maramygin, M. (2021). Nalogovaja sistema v uslovijah nestabil'noj jekonomiki. *Nauchnyj zhurnal «Vestnik universiteta «Turan»*, 4(92), 208-215. Izvlecheno iz <https://vestnik.turan-edu.kz/jour/article/view/2149>

IMF World Economic Outlook Database. Retrieved from [\(1995, avgust\). Izvlecheno iz https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000">https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/AprilKonstitucijaRespublikiKazahstan. \(1995, avgust\). Izvlecheno iz https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000](https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/AprilKonstitucijaRespublikiKazahstan)

Karnowski, J., Rzońca, A. (2021). Directions for the Reconstruction of the Tax System in Poland – a Growth-Enhancing Proposal. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica*, 2(353), 75-109. Retrieved from <https://czasopisma.uni.lodz.pl/foe/article/view/8908>

López, J. (2022). The purpose of the tax system that gives meaning and legitimacy to taxes. *Journal of Finance and Financial Law*, Special Issue, 15-33. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/365726841_The_Purpose_of_the_Tax_System_that_Gives_Meaning_and_Legitimacy_to_Taxes

Musseng, A., Hasanuddin, R., Umar, R. (2023). The Effect of Implementation of the Modern Tax Administration System on Taxpayer Compliance of Free Workers at the Makassar Tax Office. *International Journal of Business, Law, and Education*, 2, 393-401. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/371435230_The_Effect_of_Implementation_of_the_Modern_Tax_Administration_System_on_Taxpayer_Compliance_of_Free_Workers_at_the_Makassar_Tax_Office

Omarova, A. (2020). Modernizacija nalogovoj sistemy gosudarstva Respubliki Kazahstan v period krizisa. HHVII Mizhнародna naukovo-praktichna konferencija studentiv, aspirantiv ta molodih uchenih «Aktual'ni problemi zhittedijal'nosti suspil'stva» Materiali konferencii, 79-82. Izvlecheno iz http://apgs.kdu.edu.ua/zbirnik_apgs_2020.pdf#page=79

Sadvokasov, A. (2021). Nekotorye voprosy sovershenstvovaniya nalogovoj politiki i nalogovogo zakonodatel'stva v Respublike Kazahstan. Nauchnyj zhurnal «Vestnik universiteta «Turan», 1(89), 209-212. Izvlecheno iz <https://vestnik.turan-edu.kz/jour/article/view/1649>

Strategija «Kazahstan-2050». (2012, dekabr'). Izvlecheno iz <https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>.

Schetnyj komitet po kontrolju za ispolneniem respublikanskogo bjudzheta: Zakljuchenie k otchetu pravitel'stva Respubliki Kazahstan ob ispolnenii respublikanskogo bjudzheta za 2021 god. (2022, mart). Izvlecheno iz https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32375988

Sobanski, K. (2022). Tax reform in Poland in uncertain times: Challenges and opportunities. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/366919022_Tax_reform_in_Poland_in_uncertain_times_Challenges_and_opportunities

Tanase, L., Draghici, I. (2023). The Advantages and Disadvantages of Taxation Strategies Applied on MNEs in the European Union. Sciendo, 298-313. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/372443008_The_Advantages_and_Disadvantages_of_Taxation_Strategies_Applied_on_MNEs_in_the_European_Union

Faccia, A., Mosteanu, N. (2019). Tax evasion information system and blockchain. Journal of information systems & operations management, 65-74. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/333661697_Tax_Evasion_Information_Systems_and_Blockchain

Shamgunov, D., Abdullaeva, B., Abzhalelova, Sh. (2021). Napravlenija razvitija i sovershenstvovaniya nalogovogo mehanizma v Respublike Kazahstan. Nauchnyj jelektronnyj zhurnal «Meridian», 1(54), 1-5. Izvlecheno iz <https://business.kainar-edu.kz>

Авторлар туралы ақпарат:

Рахметова Тұрсынқұл Аралбекқызы – заң ғылымдарының магистрі, Тұран Университетінің докторанты (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com);

Алдабергенова Нонна Алдабергеновна – заң ғылымының кандидаты, Тұран Университетінің қауымдастырылған профессоры (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: n.aldabergenova@turan-edu.kz);

Қуаналиева Гүлдіана Амангельдиевна – заң ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің кафедра меңгерушісі (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: kuanalieva.guldana@mail.ru);

Қонысбай Бақытқұл Меңленқызы – PhD докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің аға оқытушысы (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: konysbay17@gmail.com);

Юхневич Эдвард Юхневич – ғылым докторы, Гданьск Университетінің профессоры (Польша, Гданьск қ., e-mail: ed.juchnevicius@gmail.com).

Информация об авторах:

Рахметова Тұрсынқұл Аралбековна – магистр юридических наук, докторант Университета «Тұран» (Казakhstan, Алматы, e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com);

Алдабергенова Нонна Алдабергеновна – кандидат юридических наук, ассоциированный профессор Университета «Тұран» (Казakhstan, Алматы, e-mail: n.aldabergenova@turan-edu.kz);

Қуаналиева Гүлдіана Амангельдиевна – доктор юридических наук, профессор, заведующая кафедрой Казахского национального университета имени аль-Фараби (Казakhstan, Алматы, e-mail: kuanalieva.guldana@mail.ru);

Қонысбай Бахытқұл Менленовна – доктор PhD, старший преподаватель Казахского национального университета имени аль-Фараби (Казakhstan, Алматы, e-mail: konysbay17@gmail.com);

Юхневич Эдвард Юхневич – доктор наук, профессор Гданьского университета (Польша, Гданьск, e-mail: ed.juchnevicius@gmail.com).

Information about the authors:

Rakhmetova Tursynkul Aralbekovna – Master of Law, PhD student at Turan University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: rakhmetova.zan@gmail.com);

Aldabergenova Nonna Aldabergenovna – Candidate of Law, Associate Professor at Turan University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: n.aldabergenova@turan-edu.kz);

Kuanalieva Guldana Amangeldievna – Doctor of Law, Professor, Head of Department at Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: kuanalieva.guldana@mail.ru);

Konysbay Bakytkul Menlenovna – PhD, Senior Lecturer at Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: konysbay17@gmail.com);

Yuchnevicius Edward Yuchnevicius – Doctor of Science, Professor at the University of Gdansk (Poland, Gdansk, e-mail: ed.juchnevicius@gmail.com).

Тіркелген: 13.02.2024 жыл
Қабылданды: 20.11.2024 жыл